

ELEKTRİK İŞLETMELERİNİN ÖZELLEŞTİRİLMESİ

Hüseyin TEKİNEL

*Elk. Y. Müh., TEK Eski Genel Müdür Yardımcısı,
ESAS Elektrik San. ve Tic. A.Ş. Eski Genel Müdürü,
TEKİNEL Elektrik Mühendislik Sanayi ve Ticaret Ltd. Şti.*

ÖZELLEŞTİRMENİN GEREKÇELERİ

1 955 yılından beri uzun yıllar, elektrik işlerinin bir elden, Devlet gözetiminde yürütülmesi, güvenilir, kaliteli, ucuz ve bol elektrik enerjisi sağlanması konusunda bir çok arkadaşla idealist bir görüşle çalışan bir kimseye, elektrik işlerinin özelleştirilmesi konusunda görüşleri sorulunca düşünmek zorunda kalıyor.

Bir zamanlar, proje yapılmasından, etüdünden, tesis kurulmasına ve işletilmesine kadar kendisi yapan bir kuruluşun özelleştirilmesi niçin düşünüyor? Buna verilen cevap zarar edildiği ve işlerin iyi gitmediği oluyor. Zararın birinci nedeninin de aşırı bir personel istihdamı olduğu söylenebilir. Örneğin, TEK'in kurulduğu 1970 yılında kurulu gücü 2234 MW olduğu ve 7000 civarında personel çalıştığı halde, 1992 yılında kurulu güç 18713 MW'a yükselmiştir. Buna karşılık çalışan personel sayısı ise 70.000'e yaklaşmıştır. Yani, kurulu güç 8.4 misli, personel sayısı ise on misli artmıştır. Üstelik, 1970'lerde en büyük ünite gücü 65 MW iken, bugün ünite güçleri 340 MW'a kadar yükselmiş olmasına rağmen. Buna karşılık, dağıtım tesislerinin işletilmesinin TEK'e devredildiği söylenebilir. Fakat, her halükarda proje ve tesis işlerinin yapımı da tamamen yüklenicilere devredilmiştir.

Özelleştirme için ikinci neden de, ücret piramitinin tersine dönmüş olmasıdır. Müdürlere fazla ücret alan şoförler veya vasıfsız işçiler ol-

duğu duyulmaktadır. Bu durumda sorumluluk alması gereken kimselerin yeterli verim vermesi, işlerde atılım yapması beklenemediği gibi, uzmanların kurumda durması da imkansız hale gelmiş olur.

Özelleştirme ile bu iki probleme çare bulunacağı düşünülmektedir.

ÖNERİLER

Eğer, devir işlemlerinde, mevcut personelin özlük haklarına dokunulmayacağı yönünde birtakım maddeler konursa kuruluşu, ha devlet işletmiş, ha özel teşebbüs işletmiş farketmeyecektir. Ucuz elektrik hayalleri de bir başka bahara kalacaktır.

Özelleştirme her kademede belirli bir kontrol ve yatırım mekanizması sağlayacak şekilde yürütülmelidir. Burada önce şu hususu belirtmek gerekir. Elektrik, satışı yapılan yerde rekabet sağlanacak bir meta değildir. Yalnız, her işletme, en ekonomik çalışma koşulları sağlayarak kârlılığını, artırabilir.

Özelleştirilen elektrik santralleri ve dağıtım tesislerinin üstünde Ülkenin ve bölgenin uzun, orta ve kısa vadeli elektrik enerjisi taleplerini takip edecek gelişmelere göre yatırım planlarını hazırlayacak ve uygulayacak bir üst kurula gerek vardır. Bu kurula veya kuruluşa 380 ve 154 KV enterkonekte hatların ve transformatör merkezlerinin işletme, yatırım müdürlükleri ve Milli Yük Tevzi Merkezi bağlı olmalıdır. Bu kuruluş, tamamen Devlete ait olabileceği gibi çoğunluğu Devlete ait hisselerden olabilir. Bu

kuruluşun yılda yeterli sayıda toplanan bir genel kurulu olmalıdır. Bu genel kurula her özel elektrik şirketi bir temsilcisi ile katılmalıdır. Ayrıca, büyük tüketicileri temsilen Odalar Birliğinde de ve nüfusu bir milyonu aşan şehirlerin Sanayi ve Ticaret odalarından birer temsilci katılabilir. Devletin ilgili Bakanlıklarını temsilen iki yıl için seçilmiş uzmanları da bu kurula katılarak, Ülkemizin elektrik enerjisi taleplerinin program ve planlara uygun olarak karşılanması ve alınacak tedbirler konusunda kararlar alarak üst kuruluşa tavsiye edecektir.

Tesisleri devir alan özel kuruluş, devir aldığı tesislerin en mükemmel bir şekilde yürütülmesinden sorumlu olacaktır, işletme ve yatırımlardaki dar boğazları giderecek, elektriğin kesintisiz ve güvenilir bir şekilde müşteriye ulaşmasını bir kâr marjı ile sağlayacaktır. Tarifeler, yeterli kâr sağlayacak şekilde ayarlanacak, fakat hiçbir şekilde masraf artı şeklinde olmayacaktır. Daha iyi bir işletme ile kârlılığını artıran şirketlerin bu kârını azaltacak tarife ayarlamaları yerine teşvik edecek tedbirlerle daha iyi bir çalışma ortamı sağlanmalıdır. Bu da kaliteli ve az personel ile mümkün olacaktır. Bugün Devlet personel kânunu ve toplu sözleşme düzeni ile bunu sağlamak mümkün değildir.

Yukarıda belirtilen üst kuruluşun ki, TEK yeniden yapılandırılarak bu kuruluşa dönüştürülebilir, İcra veya Yönetim Kuruluna, Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı temsilcilerinin yanında, Özel Şirket temsilcileri, santrallardan dağıtım şebekelerinden bir, Odalar Birliğinden iki sanayi temsilcisi ve iki Genel Müdür Yardımcısı katılabilir Genel Müdür bu kurulun başkanı olarak görev alınmalıdır.

SONUÇ

Özelleştirilen işletmelerin seslerini her kademede duyurabilecek, Ülkemizin uzun vadeli elektrik üretim ve dağıtım planlarını gecikmeden gerçekleştirebilecek, kontrolü sağlayacak, rekabete açık ve kendi imkanları ile kârlılığını artıracak işletmeler teşkil edilerek özelleştirme yapılabilir kanısındayım.